

**РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ СИСТЕМ ЗА УМОВ СПРИЯННЯ
ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ****Г. М. Дорожкіна**

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
вул. Першотравнева, 20, м. Кременчук, 39600, Україна. E-mail: dorozhkina@mail.ru

У статті визначено роль органів місцевого самоврядування у забезпеченні подорожуючих сучасною якісною інфраструктурою в місцях відпочинку. Розглянуто можливості самостійного вибору маршрутів походів та організації відпочинку при використанні водних видів спорту та раціонального обслуговування потенційних рекреантів в умовах конкуренції. Запропоновано модель визначення оптимальної довжини маршруту туристичної групи за умови мінімізації відстані плавання по річці. Обґрунтовано можливість складання кошторису спортивного походу туристичної групи за трьома варіантами, зокрема з урахуванням отримання частини коштів від органів місцевого самоврядування та спонсорів. Розроблено концепцію водних видів туристичного бренду, яка включає етапи аналізу показників привабливості, рейтинг яких детермінується брендингом; концептуалізації та оформлення ідеї водного виду туристичного бренду з встановленням пріоритетності завдань, термінів виконання і забезпечення концепції матеріальними, інформаційними та фінансовими ресурсами. Обґрунтовано прийняття раціонального управлінського рішення щодо витрат та внесків групи та органів місцевого самоврядування на спортивний похід на байдарках.

Ключові слова: туристично-рекреаційні системи, місцеве самоврядування, спортивний туризм.

**РАЗВИТИЕ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦИОННЫХ СИСТЕМ В УСЛОВИЯХ СОДЕЙСТВИЯ
ОРГАНОВ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ****А. Н. Дорожкіна**

Кременчугский национальный университет имени Михаила Остроградского
ул. Первомайская, 20, г. Кременчуг, 39600, Украина. E-mail: dorozhkina@mail.ru

В статье определен вклад органов местного самоуправления в обеспечении путешествующих современной качественной инфраструктурой в местах отдыха. Рассмотрены возможности самостоятельного выбора маршрутов походов и организации отдыха при использовании водных видов спорта и рационального обслуживания потенциальных рекреантов в условиях конкуренции. Предложена модель определения оптимальной длины маршрута туристической группы при минимизации расстояния плавания по реке. Обоснована возможность составления сметы спортивного похода туристической группы по трем вариантам, в частности с учетом получения части средств от органов местного самоуправления и спонсоров. Разработана концепция водных видов туристического бренда, включающая этапы анализа показателей привлекательности, рейтинг которых детерминируется брендингом; концептуализации и оформления идеи водного вида туристического бренда с установлением приоритетности задач, сроков выполнения и обеспечения концепции материальными, информационными и финансовыми ресурсами. Обосновано принятие рационального управленческого решения по расходам и взносам группы и органов местного самоуправления на спортивный поход на байдарках.

Ключевые слова: туристско-рекреационные системы, местное самоуправление, спортивный туризм.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. Реформування системи територіальної організації влади та місцевого самоврядування повинно здійснюватися за зміцнення матеріальної та фінансової бази муніципальних утворень. У стратегічному плані передбачається суттєве підвищення ролі територіальних колективів у розв'язанні соціально-економічних проблем. Розвиток ініціативи громадян спрямовується на самостійне розв'язання проблем власного життєзабезпечення, обмеження споживацьких настроїв та очікувань з боку держави й органів місцевого самоврядування. Важливо створювати умови для підтримки підприємницької ініціативи громадян, у тому числі за рахунок забезпечення подорожуючих сучасною якісною інфраструктурою в місцях відпочинку. Розробка та реалізація спільних інвестиційних програм за участю органів місцевого самоврядування та суб'єктів підприємницької діяльності особливо ефективна для розвитку галузі туризму певної території. Для економічно розвинених країн в останній час характерна тісна взаємодія між

туризмом і спортом. Спортивний туризм пов'язується з відновленням фізичних і психічних сил людини засобами туризму, а тому перетворюється в одну з провідних галузей сфери обслуговування в муніципальних утвореннях. При цьому доцільно використовувати кліматичні умови та водні ресурси об'єктів спільної власності територіальних громад в місцях перебування туристів. При занятті фізичними вправами в спортивно-оздоровчих комплексах, санаторіях, дитячих оздоровчих таборах, базах відпочинку підвищується працездатність та захисні сили організму, особливо за ефективною роботи спеціалістів з організації анімаційно-рекреаційної діяльності. Таким чином, спортивний туризм, і в тому числі за використання водних ресурсів, перетворюється в одну із головних галузей туристичної індустрії та вимагає постійної уваги органів місцевого самоврядування. Розвиток водного туризму в конкретному регіоні треба розглядати як фактор стабілізації місцевих ринків праці та розширення зайнятості населення за

нарошування як вітчизняного, так і міжнародного туризму. Дослідженню проблем зміцнення матеріальної та фінансової бази місцевого самоврядування, підвищення ефективності туристично-рекреаційних систем за надання послуг спортивного, в тому числі водного туризму та врахування замовлень споживачів, присвячували роботи як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, серед яких Ю. В. Ковбасюк [1], В. Г. Воронкова [2], Ю. А. Грабовський [3], С. В. Мельниченко [5], О. В. Романенко [6], Дж. Холлоуей [7], Дж. Біч [8], Н. И. Кабушкіна [9], Т. І. Ткаченко [10].

Метою дослідження є розробка практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності туристично-рекреаційних систем за сприяння органів місцевого самоврядування з надання послуг зі спортивного водного туризму.

МАТЕРІАЛ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ. Місцеве самоврядування – гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади самостійно або під відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах чинного законодавства [1]. Головне призначення місцевого адміністрування як системи суб’єктивно-об’єктивних взаємозв’язків – це створення та підтримка життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, надання мешканцям територіальних громад якісних і доступних послуг, сприяння розвитку охорони здоров’я. Спортивний туризм є невід’ємною складовою загальнодержавної системи фізичної культури і спорту та спрямований на зміцнення здоров’я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини шляхом її залучення до участі у спортивних походах різної складності, в тому числі організації водного туризму. Провідною задачею організації

відпочинку на воді серед туристів є визначення мети плавання на човнах (байдарках). Після встановлення мети походу та визначення складу туристичної групи вибирається і розробляється маршрут. Для виконання цієї роботи доцільно скористатися спеціальними путівниками, у яких міститься необхідна інформація про маршрути, наводяться схеми окремих ділянок, а тому можна підібрати маршрут, який відповідає встановленій меті та складу групи [2; 3]. На території України майже 115 річок мають довжину понад 100 км, а 13 – понад 500 км. Повінь на річках буває навесні, а влітку та восени водність їх значно зменшується, що необхідно мати на увазі при плануванні туристичних маршрутів з урахуванням сезонності споживчого ринку послуг [4; 5]. Крім Карпат, річки мають чітко виражений рівнинний характер. У ході збору інформації про район подорожі вибирають декілька варіантів маршрутів за використання водних видів, які доцільно обговорити на загальних зборах групи. Після того, як район походу обрано, починається детальна розробка маршруту з використанням карт і схем з масштабом не менше як 1 км в одному см, що дозволить визначити як «нитку» маршруту, так і довжину як окремих ділянок річок, так і всього походу [6]. Складність маршруту, особливо на човнах, залежить від туристичної та фізичної підготовленості учасників походу. Мета спортивного туризму – спортивне вдосконалення в подоланні природних перешкод за рахунок використання умінь і навичок, фізичної підготовленості для безпечного пересування туриста під час проходження маршруту. В залежності від засобів пересування існують різні види спортивного туризму, зокрема, пішохідний, лижний, гірський, велосипедний, водний, спелео, вітрильний, автомобільний, мотоциклетний (рис. 1).

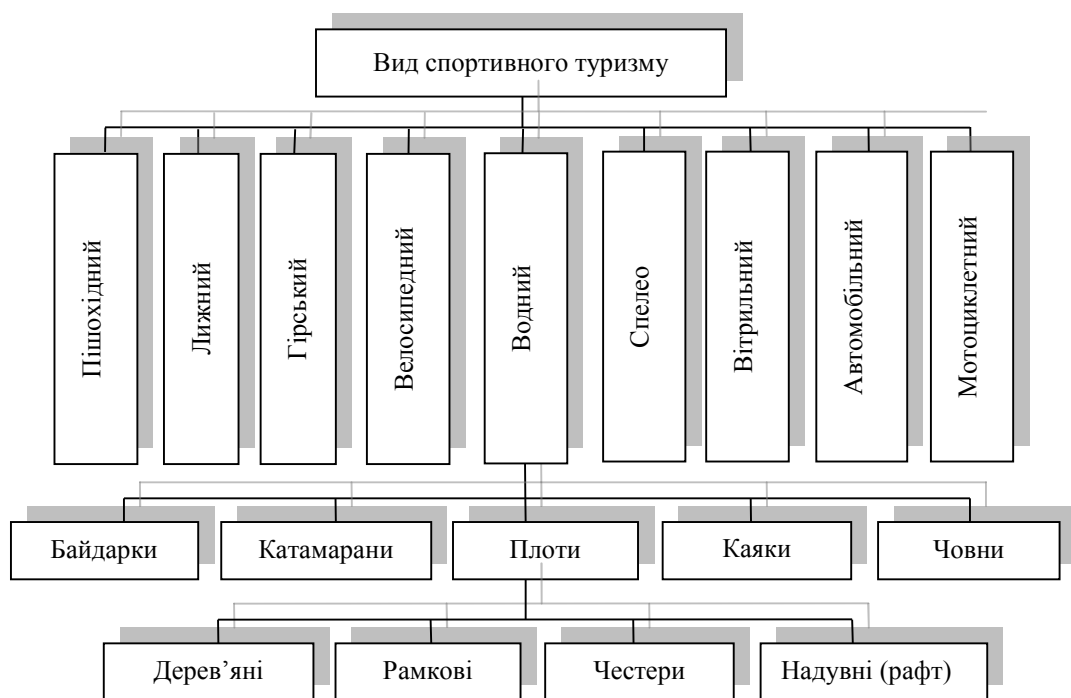

Рисунок 1 – Класифікація видів спортивного туризму (розроблено автором)

Водні походи можна здійснювати на каяках, човнах, розбірних байдарках, плотах, катамаранах. Найбільш прийнятні для водних подорожей розбірні байдарки та катамарани внаслідок їх достатньої стійкості, значної місткості та задовільної ходової якості, невеликої ваги, легкості перевезення на транспорті, зручності для плавання по річках різної складності, простоти в ремонті. Найбезпечніші – морські шлюпки, однак ходити на них можна тільки по великих водоймах, що практикується на річищі та водосховищах Дніпра. Для походу по невеликих річках придатні човни [3].

Розроблені за участю органів місцевого самоврядування спортивні анімаційні програми для подорожей по Дніпру направлені на релаксацію і активізацію туристів, які захоплюються водними видами спорту, що приїхали в спортивно-туристичний комплекс для занять спортом по певній системі тренувань в поєднанні з відпочинком. Спортивно-оздоровчі анімаційні програми розраховані на любителів спорту й активного відпочинку з метою відновлення сил і здоров'я через активні фізичні навантаження в умовах природного водного середовища. Спортивні

напрямки анімації вимагають від організаторів дозвілля певних творчих здібностей для створення спеціальних програм і сценаріїв, вміння стимулювати інтерес туриста і залучати його до участі у програмах водних видів. Молодіжну групу більшою мірою цікавить певний рівень комфорту за помірної ціни і насиченої програми відповідного водного виду спорту, що притаманне її віковим потребам.

Процес формування водних видів туристичного бренду повинен регулюватися як державними, так і громадськими організаціями місцевого самоврядування, на які покладена функція розроблення туристичної політики. Туристичний бренд формується упродовж тривалого часу за принципами, які обумовлюють змістовну ідею і виступають теоретичною основою методів, що забезпечують дієвість засобів практичного застосування водних видів туристичного бренду. Розроблена концепція водних видів туристичного бренду, як багаторівневого контексту асоціативних зв'язків з національними можливостями, наведена на рис. 2.

Рисунок 2 – Розробка концепції водних видів туристичного бренду (розроблено автором)

При плануванні маршруту за практичного застосування водних видів туристичного бренду група повинна враховувати поступове зростання кілометражу та складності природних перешкод у другій третині подорожі, так як учасники походу повністю не адаптувалися до навантажень. Початковий та кінцевий пункти маршруту за організації подорожей на річищі та водосховищах Дніпра повинні знаходитись недалеко від населених пунктів, які мають регулярні транспортні зв'язки.

При плануванні маршруту необхідно враховувати: метеорологічні умови; сезонність споживчого ринку послуг спортивного туризму при організації водного туризму [4; 7]. Маршрут при організації подорожей необхідно розподілити по окремих днях, виміряти відстані денних переходів, визначити орієнтовні місця ночівель, днювань, якщо потрібно проведення дослідницьких робіт, наприклад, у ландшафтному парку «Білецьківські плавні», екскурсій, поповнення продуктів, розробити запасні варіанти.

Туристичний маршрут може розпочинатися у конкретному місці i та в ньому ж закінчуватися. Відстань між місцем i та кожним із пунктів зупинки j дорівнює c_{ij} . Тому виникає потреба визначити найкоротший маршрут переміщення туристичної групи. У постановці завдання є можливість скласти такий маршрут, щоб мінімізувати відстань плавання по річці. Отже, задача формулюється наступним чином:

$$x_{ij} = \begin{cases} 1, & \text{якщо в маршрут входить переміщення із місця } i \text{ у пункт } j (i \neq j) \\ 0 & \text{– в інших випадках.} \end{cases}$$

Для вирішення задачі доцільно використати модель визначення оптимальної довжини маршруту туристичної групи. Математична постановка задачі щодо визначення найкоротшого шляху має вигляд:

$$\sum_{(i,j) \in \text{мережі}} c_{ij} x_{ij}, \quad (1)$$

при обмеженнях:

$$\sum_{(ki) \in \text{мережі}} x_{ki} - \sum_{(i,k) \in \text{мережі}} x_{ik} = \begin{cases} 1, & k = s \\ 0, & \text{для всіх інших} \\ -1, & k = r \end{cases} \quad (2)$$

При визначенні відстані денних переходів враховано, що вимірювання по карті завжди виявляються меншими, ніж реальні на місцевості. Вимірювання, зроблені на карті, можна збільшувати на 10-15 % [6]. Після виконаних вимірів складено графік руху при організації подорожей туристів на річищі та водосховищах Дніпра в районі міста Кременчука, який наведено в табл. 1.

Таблиця 1 – Графік руху групи для спортивного походу на байдарках

Дні в дорозі	Дата	Ділянка маршруту (від – до)	Протяжність (км)	Розрахунковий ходовий час	Характеристика шляху та перешкоди
0,5	01.06.17	Кременчук – Кам’яні Потоки	15	3,5	Плавні: рогоза, очерет
0,5	01.06.17	Кам’яні Потоки – Успенка	15	3,5	Острови: біля села Чикалівка
0,5	02.06.17	Успенка – Деріївка	15	3,5	Затока річки Омельник
0,5	02.06.17	Деріївка – Мишурин Ріг	20	4,5	Крутий берег
0,5	03.06.17	Мишурин Ріг – Дніпро кам’янка	10	2,5	Острови, плавні
0,5	03.06.17	Дніпро кам’янка – Бородаївка	15	3,5	Берег розчленований
1	04.06.17	Бородаївка – Світлогорське	20	6,5	Перетин течії Дніпра
1	05.06.17	Світлогорське – Келеберда	30	7,0	Заболочений берег
0,5	06.06.17	Келеберда – Горішні Плавні	10	2,5	Споруди рибного господарства
0,5	06.06.17	Горішні Плавні – Кременчук	20	4,5	Гирло річки Псел

В умовах складного маршруту корисно накреслити його схему із зазначенням на ній шляху групи, денних переходів, місця ночівель і днювань. Якщо для окремих ділянок маршруту є карти спортивного орієнтування, наприклад, в ландшафтному парку «Білецьківські плавні», то доцільно їх теж використовувати, особливо на початку маршруту та при проходженні населених пунктів. Графік руху не завжди треба деталізувати з точністю до дня. Можливе планування на 2-3 дні подорожі. При організації подорожей туристів на річищі в районі міста Кременчука графік руху виступає лише попереднім планом, в який протягом походу вносяться певні корективи. Так, на ділянці «Деріївка – Мишурин Ріг» за необхідності або за згодою молодіжного колективу передбачена зупинка на облаштованій туристичній базі в лісовому масиві. Передбачені керівником дні не варто плутати із запасними днями, які при розробці маршруту визначаються як резерв часу на випадок непередбачених умов. Після розроблення плану походу туристів заповнюються відповідні маршрутні документи. Для походів не категорійних це маршрутний лист, а для категорійних – маршрутна книжка [3]. Додатково до маршрутнокваліфікаційної комісії подаються списки учасників походу, завірені лікарем, або медичні довідки на кожного члена групи. Організація будь-якого туристичного масового заходу передбачає певні

витрати. Так, навіть для найпростішого одноденного туристичного походу необхідно передбачити кошти, наприклад, на харчування. Перелік витрат при організації походу складається завчасно за визначення джерел надходження коштів. Складання кошторису пропонується здійснювати за кількома варіантами. Під час використання першого варіанту плануються та розраховуються всі витрати, підраховується загальна сума з поділом її на кількість учасників походу. Якщо частину коштів одержують від органів місцевого самоврядування та спонсорів, то спочатку від загальної суми витрат віднімається сума таких надходжень, а потім залишок ділиться на всіх членів групи. Згідно з другим варіантом складання кошторису, кожен учасник походу несе витрати, заплановані групою і звітує перед організатором походу. Останній проводить детальні розрахунки щодо визначення внеску кожного та всієї групи, визначає середню суму внеску, а потім розраховується з кожним. При цьому в залежності від понесених витрат кожному члену групи повертається чи стягується певна сума коштів. При третьому, змішаному варіанті складання кошторису, частину витрат вносить кожний турист, наприклад, на придбання продуктів харчування, а на частину, наприклад, придбання групового спорядження – здаються гроші.

Структуру витрат групи на спортивний похід на байдарках наведено на рис. 3.

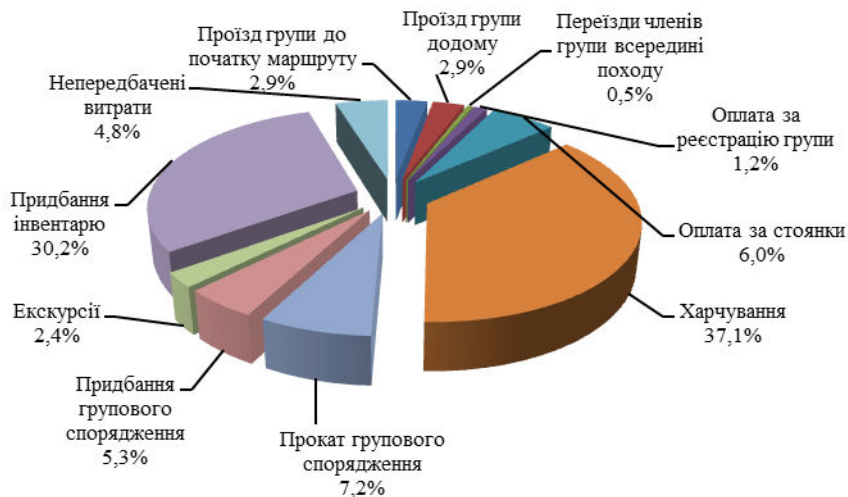

Рисунок 3 – Структура витрат групи на спортивний похід на байдарках

Всі розрахунки кошторису виконуються до походу. Організатор перед походом доповідає всій групі кошторис, підрховує суму внесків кожного та

здійснює збір коштів. Розрахунок внесків на здійснення спортивного походу на байдарках наведено в табл. 2.

Таблиця 2 – Внески групи при спортивному поході на байдарках

№ з/п	Найменування внесків	Величина внесків	
		грн.	%
1	Дотація організації, що проводить похід	5000	24,0
2	Спонсорські внески	800	3,9
3	Внески учасників походу	10000	48,1
4	Зароблені групою кошти	5000	24,0
Всього		20800	100,0

Важливою роботою з підготовки групи до походу є оформлення маршрутних документів. У маршрутному листі вказується організація, яка проводить похід; маршрут походу та його терміни; відомості про керівника групи та його заступника; список членів групи з наданням адреси мешкання кожного туриста, а для груп школярів – відомості про стан здоров'я. Перед виходом на маршрут керівник групи повинен поставити групу на облік у контрольно-рятувальній службі, заповнити реєстраційну книгу, заплатити за реєстрацію і отримати печатку та підпис у маршрутні документи [9; 10].

ВИСНОВКИ. Фінансові ресурси, що складаються з бюджетних і позабюджетних коштів, служать джерелом доходів регіонального самоврядування і задоволення соціально-економічних потреб населення відповідної території, зокрема організації водного туризму. В результаті проведеного дослідження визначено концепцію водних видів туристичного бренду, яка включає етапи аналізу показників привабливості, рейтинг яких детермінується брендингом; концептуалізації ідеї водного виду туристичного бренду та оформлення концепції водних видів туристичного бренду. Найбільш прийнятні для водного туризму розбірні байдарки та катамарани внаслідок їх достатньої стійкості, значної місткості та задовільної ходової якості, невеликої ваги, легкого перевезення на транспорті, зручності для

плавання по річках, простоті в ремонті. Обґрунтовано можливість організації відпочинку за використання водних видів спорту та раціонального обслуговування потенційних рекреантів в умовах конкуренції. Розроблено математичну постановку моделі визначення оптимальної довжини маршруту туристичної групи за умови мінімізації відстані плавання по річці. Складання кошторису спортивного походу туристичної групи запропоновано здійснювати за трьома варіантами. Розроблені за участю органів місцевого самоврядування спортивні анімаційні програми для водного туризму направлені на релаксацію й активізацію туристів, що приїхали в спортивно-туристичний комплекс для занять спортом по певній системі тренувань в поєднанні з відпочинком. Обґрунтовано прийняття раціонального управлінського рішення щодо витрат та внесків групи та органів місцевого самоврядування за спортивного походу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковбасюк Ю. В. Місцеве самоврядування України: сучасний стан та основні напрями модернізації / Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, В. В. Толкованов. – К. : НАДУ, 2014. – 128 с.
2. Воронкова В. Г. Соціально-орієнтоване державне управління / В. Г. Воронкова, О. О. Фурсів. – Запоріжжя: ЗДІА, 2011. – 256 с.
3. Грабовський Ю. А. Спортивний туризм / Ю. А. Грабовський, О. В. Скалій, Т. В. Скалій. –

Тернопіль: Начальна книга – Богдан, 2008. – 304 с.

4. Дорожкіна Г. М. Розробка стратегії туристичної компанії з урахуванням сезонності споживчого ринку послуг / Г. М. Дорожкіна // Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського. – 2013. – Вип. 2(79). – С. 170–174.

5. Мельниченко С. В. Інформаційні технології в туризмі: теорія, методологія, практика / С. В. Мельниченко. – К.: КНТЕУ, 2008. – 493 с.

6. Романенко О. В. Туризм та спортивне орієнтування / О. В. Романенко. – К.: КУТЕП,

2003. – 74 с.

7. Холловой Дж. Туристический бизнес / Дж. К. Холловой, Н. Тейлор – К.: Знання, 2007. – 798 с.

8. Beech J. The business of tourism management / J. Beech, S. Chadwick. – London: Pearson Education, 2005. – 608 p.

9. Кабушкина Н. И. Организация туризма. – М.: Новое знание, 2004. – 623 с.

10. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу. – К.: КНТЕУ, 2006. – 537 с.

DEVELOPMENT OF TOURISM AND RECREATIONAL SYSTEMS IN CONDITIONS OF ASSISTANCE OF LOCAL GOVERNMENT

H. Dorozhkina

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University

vul. Pershotravneva, 20, Kremenchuk, 39600, Ukraine, E-mail: dorozhkina@mail.ru

Purpose. The aim of the research is to develop practical recommendations regarding the increase of effectiveness of tourism and recreational systems in conditions of local government assistance in provision of water-based sports tourism services. **Methodology.** The mathematical setting of the model defining the optimal length of a route for a tourist group in conditions of minimization of the traveling on a river is suggested. **Results.** The possibilities of personal choice of traveling routes and leisure activities organization in cases of use of water-based sports and rational servicing of potential vacationers in conditions of competition are grounded. The contribution of the local government to provision of the quality and modern infrastructure for tourists in recreational areas is defined. **Originality.** The conception of water-based sports tourism brand which includes in particular stages of attractiveness analysis, the rating of which is determined by branding is developed; water-based tourism brand concept development and design of water-based tourism brand concept. Three-staged estimation of tourist group expenses is advised. **Practical value.** Sports animation programs for voyages on the river and reservoirs of the Dinpro developed with the assistance of the local government are aimed on the recreation and activation of tourists who arrive to a sports tourism facility to participate in sporting activities defined by specific training system in conjunction with recreation activities are designed. The rational management decision regarding expenses and payments of a group and the local government in conditions of a spots boating trip and adhering to a schedule during recreation is justified. References 10, tables 2, figures 3.

Key words: tourism and recreational systems, local government, sporting tourism.

REFERENCE

1. Kovbasiuk, Yu. V., Vashchenko, K. O., Tolkovanov B. V. (2014), *Mistseve samovriaduvannia Ukraini: suchasnyi stan ta osnovni napriamy modernizatsii* [Local government Ukraine: current state and main directions of modernization], NADU, Kiev, Ukraine.

1. Voronkova, V.H., Fursiv, O.O. (2011), *Sotsialno-oriientovane derzhavne upravlinnia* [Socially oriented governance], ZDIA, Zaporizhzhia, Kiev, Ukraine.

2. Hrabovskyi, Yu.A., Skalii, O.V., Skalii, T.V. (2008), *Sportyvnyi turizm* [Sports tourism], Nachalna knyha – Bohdan, Ternopil, Kiev, Ukraine.

3. Dorozhkina, H.M. (2013), “Development of strategy for tourist companies considering seasonality of consumer market services”, *Transactions of Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University*, no. 2 (79), pp. 170–174.

4. Melnychenko, S.V. (2008), *Informatsiini tekhnologii v turyzmi: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Information technologies in tourism: theory, methodology, practice], KNTEU, Kiev, Ukraine.

5. Romanenko, O.V. (2003), *Turyzm ta sportyvne oriientuvannia* [Tourism and orienteering], KUTEП, Kiev, Ukraine.

6. Hollovej, Dzh., Tejlор, N. (2007), *Turisticheskij biznes* [Tourist business], Znannja, Kiyv, Ukraine.

7. Beech, J., Chadwick, S. (2005), *The business of tourism management*, Pearson Education, London, United Kingdom of Great Britain.

9. Kabushkina N.I. (2004), *Organizacija turizma* [Organization tourism], Novoe znanie, Moscow, Russia.

10. Tkachenko T.I. (2006), *Stalij rozvytok turyzmu: teoriia, metodologija, realii' biznesu* [Sustainable tourism development: theory, methodology, business realities], KNTEU, Kiev, Ukraine.

Стаття надійшла 10.03.2017